

Для тих, хто хоча б побіжно знайомий із життєписом Василя Стуса, відомо й про його контакти з музикантами, акторами, скульпторами та іншими представниками різних мистецтв. Особливо теплі взаємини з поетом мало подружжя яскравих живописців – Алла Горська та Віктор Зарецький. Серед друзів поета були також і скульптор Борис Довгань, і живописець Опанас Заливаха, і мистецтвознавець Богдан Горинь...

Навіть таке стисле окреслення мистецького оточення Василя Стуса вже дає відповідь на поставлене запитання: звідки у нього мистецький смак і тонке чуття колористики як такої, котру він часто-густо виражав у поетичних творах – поет мав як вроджене, так і набуте відчуття малярської колористики й колірної гармонії в житті і мистецтві. Ця його особистісна властивість навіть не потребує доведення – достатньо уважно й проникливо вчитатися в тексти його поезій.

SUMMARY

The texts of poetry by Vasil Stus contain many color designations. This fact gave grounds for an analysis of his verbal and poetic constructions, drawing parallels with the painting practice of creating color. In this note an attempt is made to find the sources of the color competence of the poet.

Keywords: colour, hue, designation of colour, designation of hue.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Василь Стус: Поет і Громадянин. Книга спогадів і роздумів / Упорядн. В. Овсієнко. – К. : ТОВ «Видавництво «КЛІО». – 684 с.
2. Энциклопедия мысли. В 2-х т. Книга вторая. – С-Пб: «Кристал», 1997. – 592 с.
3. Стус В. С. Небо. Кручі. Провалля. Вода: літературно-художнє видання / Упоряд. Дмитро Стус / Василь Семенович Стус. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2015. – 410 с.

УДК 321.64-059.1

Піскун В. О.

ПРОПАГАНДИСТСЬКА МАШИНА ТОТАЛІТАРИЗМУ І ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ (на матеріалах листування В. Стуса)

У статті подано декілька дефініцій поняття тоталітарний режим, визначено характерні риси радянського тоталітарного режиму, які безпосередньо залежать від обраних правлячою партією методів управління суспільством. Джерельною основою роботи стали листи В.Стуса, які донедавна були недоступними для дослідників. Авторка здійснила спробу визначити на прикладі цих листів форми тиску тоталітарної держави на творчу особистість та його наслідки.

Серед найбільш складних і впливових процесів минулого століття особливе місце належить тоталітаризму, який з теорії перетворився на практику в ряді країн. Поява тоталітаризму та його поширення було наслідком подій Першої світової війни. У більшості країн, охоплених повоенною розрухою, найбільш чітку відповідь на питання про сутність нової держави і влади, про перспективи розвитку суспільства надали масові воєнізовані тоталітарні організації. Вони дали надію тисячам співвітчизників, обіцяючи твердий порядок, мінімальний, але постійний заробіток, омріяну перспективу заможного життя тощо.

Теорія тоталітаризму склалася на Заході в 20–50-х роках під беззаперечним впливом праць М. Бердяєва, К. Поппера, Б. Кроче, А. Дж. Тойнбі, С. Франка, в яких відомі вчені намагались переосмислити суперечливі та трагічні події європейської історії першої половини ХХ століття в контексті загальноцивілізаційного розвитку людства.

У межах 40–80-х років причини появи тоталітарних держав та специфіка їх внутрішнього устрою, проблема ідеологічної легітимації режиму та роль масового терору для функціонування суспільних структур розглядались і по різному вирішувались на просторі політичної інтерпретації Ф. Боркенау, К. Фрідріха, З. Бжезінського, К. Мангейма, Дж. Талмона, Е. Нольтке, К. Брахера, Р. Арона, М. Функе, Л. Шапіро, М.Кертца,

Дж. Сарторі, Г. Алмонда і Б. Пауела, загальноцивілізаційного підходу Б. Мура і К. Віттфогеля, ліберально-економічного тлумачення Л. фон Мізеса, Ф. фон Хайека і М. Фрідмана, психолого-соціологічного розуміння масового суспільства В. Корнхаузера, Х. Арендт, Х. Ортеги-і-Гассета, Т. Адорно, Е. Фромма, В. Райха, Г. Маркузе [1].

У політологічному аспекті спочатку під тоталітаризмом розумівся фашистський режим в Італії і націонал-соціалістичний рух у Німеччині, але після публікації в газеті «Таймс» (1929), де давалася характеристика радянського ладу, цей термін почали застосовувати і до політичного режиму СРСР [2]. Саме в СРСР тоталітарний режим проіснував найдовше, використовуючи мімікрію і створивши розгалужену систему контролю за суспільством. Значна роль в цій системі належала пропагандистським установам.

Тема дослідження ролі впливу пропагандистської машини тоталітаризму на творчу особистість залишається актуальною і важливою в наш час, оскільки є загальний інтерес щодо наслідків і подальшого уникнення зазначеної проблеми.

Метою наукової розвідки є аналіз феномену «тоталітаризму» та його впливу на неординарну людину з подальшими наслідками історичного масштабу.

Під час наукових розвідок постало запитання: «Чому режим, який перетворює людину та суспільство на податливу масу, користувався такою популярністю та підтримкою, мав значущу кількість прибічників в недалекому минулому?».

Відповідь на зазначене вище запитання вимагає вирішення цілої низки пов'язаних з нею завдань:

- здійснити аналіз поняття «тоталітаризм»;
- розкрити сутність тоталітарної машини і визначити її вплив на особистість;
- виявити характерні риси тоталітаризму та його наслідки в суспільстві;

Об'єктом дослідження є феномен тоталітарної машини як суспільно-політичного явища в усіх своїх проявах.

Джерельною базою дослідження є роботи з цієї проблематики як вітчизняного, так і закордонного походження.

У своїй праці доктор філологічних наук Лариса Масенко «Мова радянського тоталітаризму» [3] поставила знак рівності між двома тоталітарними режимами, які пережила Європа у ХХ столітті: нацистським і комуністичним, що принесли в жертву своїй ідеології мільйони людських життів. Різниця між ними лише в тому, що нацизм спирався на расову теорію вищості однієї нації і неповноцінності інших, а більшовизм сортував людей за класовою ознакою, прирікаючи одних на панування, а інших на винищення.

Тоталітарна машина тримала контроль над усіма сферами життя людини, особливо гостро цей контроль переживали емоційні творчі особистості [4; 5]. Впливу тоталітаризму не уникнув і відомий український митець - дисидент Василь Стус, ювілей якого відзначають у поточному році [6].

Біографія Василя Стуса на сьогодні досить добре відома, але водночас становить неабияку загадку, – починаючи з його незабгненого для пересічного загалу етичного максималізму, й завершуючи його не зовсім з'ясованою смертю [7].

У 1970 році за кошти діаспори в Бельгії в Брюсселі видавництвом «Література і мистецтво», вийшла друком збірка поезії Василя Стуса «Зимові дерева». У короткому слові від видавництва зазначалося, що ця збірка побачила світ без згоди її автора (таким чином хотіли вберегти Василя Стуса від переслідувань). У ній переважали думки й переживання, співзвучні атмосфері «шістдесятництва»: неприйняття інтелектуальної задухи, трагічне прозріння, жага втраченої гармонії. До збірки увійшла лірика з мотивами кохання, з тонкими нюансами переживання, розчарування, самоти. Така поезія контрастувала з офіційною літературою. Тому збірка «Зимові дерева», яка була подана до видавництва «Радянський письменник», не була надрукована в Україні. Не останню роль у її забороні відіграло й те, що В. Стус перебував під пильним наглядом КДБ. Причиною такої «уваги» була відкрита громадянська позиція митця. Василь Стус направляв відкриті листи до Спілки письменників

та центральних партійних органів, в яких критикував тоталітарну радянську систему, спрямовану на порушення та знищення прав і свобод людини [7].

Під час наукових розвідок у Державному архіві громадських об'єднань України, нами було знайдено, у нещодавно розсекреченій справі за № 456 фонду № 1 опису 32, листи (під грифом «цілком таємно»), написаних власноруч, Василем Стусом. Листи були адресовані Секретареві ЦК КПУ та Президії Спілки письменників України. Опираючись на листи, постає спірне запитання: чи то спрацювали механізми радянської тоталітарної системи, чи ми бачимо Василя Стуса з іншої невідомої нам сторони.

У листах від 18 січня 1972р.та 23 січня 1972 року ми бачимо Василя Стуса з чеснотами й непохитностями особистості, мужньою громадською позицією та національною гідністю, який критикує тоталітарну радянську систему, спрямовану на порушення та знищення прав і свобод людини, виступає на захист засуджених та репресій проти інтелігенції, відстоює ідею відродження національної культури (ми наводимо листи в авторському варіанті – В. П.).

Шановний Петре Юхимовичу!

У житті бувають ситуації, коли виникає прагнення говорити, як на духу.

Сьогодні, сидячи в слідчому ізоляторі УКДБ, я відчуваю саме таку ситуацію. Колись Шевченко писав: «Я так люблю мою Україну убогу, що прокляну святого бога за нею душу погублю».

Я повторив би ці слова, замінивши слово «Україна» словом «істина», як справедливість.

У мене загострене, може, навіть хворобливо загострене почуття справедливості, яку я завжди хотів бачити повною, ідеальною. Я вважаю, що така справедливість повинна бути в нашій країні, яка для народів усього світу мусить правити за взірць...

Отож, мені завжди хотілось, щоб справедливість у нашій країні була найвищою, про те, щоб збудований нами соціалізм був більш соціалістичним, а комунізм-більш комуністичний.

І коли я бачив факти несправедливості, особливо ж практику, коли чесній, принциповій людині живеться гірше, ніж нечесній, безпринципній, недобрій. І гірше живеться якраз через її найкращі людські властивості, я тоді доходив розуміння, що це-уже небезпечна практика, яка може призвести до ширшого розкладу найціннішої людської субстанції. І тоді я доходив розуміння, що так будуючи комунізм, ми самі утруднюємо собі дорогу до нього.

Думаю, що засуджуюча партійна практика культивських років значною мірою спонукала комуністів інших країн до вироблення самостійного модулю соціалізму – з тим, щоб уникнути багатьох наших утрат, помилок...

Бо Сталін...

Ідучи за цим почуттям справедливості, я неодноразово намагався з'ясувати в офіційних інстанціях небезпечні для мене парадокси доби. Я звертався до ЦК ЛКСМ, парткому Спілки письменників, до працівників ЦК КПУ. І ніхто з них не відповів мені щирим словом на мої запити.

Я не націоналіст. Навпаки, я вважав за потрібне робити так, аби серед певної частини українців розвіяти дурман самозакоханості, антисемізму, загумінкової обмеженості. Так само за потрібне я вважаю так, щоб серед певної частини росіян, євреїв і т.д. розвіяти дурман неповаги до української мови, культури, історії, неповаги до праці селянина, що гречно причащає усіх нас хлібом і сіллю від своїх мозолів.

Прагнення справедливості і повноти істини, прагнення зробити людину людиною, а соціалізм – більш соціалістичним, ось що завжди лежало в основі моїх вчинків і коли Ви повірите мені, то можете зрозуміти і окремі гримаси, викликані почуттям безсилового гніву, болю, обурення, коли я не міг заступити дороги перед злом, несправедливістю і неправдою.

Мені досить тяжко жилося. Маю старих батьків (татові – 80, мамі – 70), маю хвору дружину і хворого сина. Можливо, я мусив би дбати, передусім, про них. Але мені

завжди здавалося, що дбаючи про загал, я дбатиму і про них. Так колись писав І.Котляревський: «Де общее добро в упадку забудь отца, забудь і матку – лети повинність ісправлять...»(далі в листі ідуть думки про соціалістичний прогрес, високу віру в ідеали, добро і справедливість – В. П.).

Вважаю, що єдиний мій гріх у тому, що я надміру прагнув абсолютної справедливості, яка сьогодні, може, ще не зовсім можлива. Це, сказати б, неюридична кваліфікація мого «злочину» (юридичну Вам дадуть більш компетентні особи).

Отож, я не прошу помилування. Мушу тільки сказати, що окремі фрази, рядки... були кинені мною згарячу, у нападі гніву. Од нього я прагнув «звільнитися, як од скверни», але не завжди міг звільнитися: занадто часто зі мною поводитися не те що не по-радянському, а просто не по-людськи.

Ось тільки один випадок – в травні 1966 р. мене звільнили з архіву, в метробуді ганяв вагонетки, але звільнили, бо мав вищу освіту, коли зазнав виробничої травми – звільнили. В такі хвилини був злим, хоча мусив би не відповідати несправедливістю на несправедливість. Я тільки пояснюю, а не виправдовуюсь. І таких фактів було чимало.

Висловлюю своє останнє прохання. Дуже Вас прошу зробити так, щоб люди, які щиро прагнуть робити добро для рідного народу і його культури могли це робити на повну силу. Повірте мені, що ситуація, за якої люди, що багатьом здаються націоналістами, наклепниками, дармоїдами і т.д., а мені особисто здаються безпартійними комуністами в найкращому значенні цього слова, ця ситуація потребує старанного з'ясування, розуміння, глибокого вивчення, прояснення.

Я вірю, що Ви хочете справедливості і добра. Прошу повірити і мені, що я хочу (і щиро вірю, затято, до смерті хочу!) тієї ж самої справедливості і добра – для трудівника, для людини, для людства. Хай буде більше взаєморозуміння, а не непорозуміння.

З повагою Василь Стус
18.1.1972р.

Секретареві ЦК КП України
Ф.Д.Овчаренкові
Копія:Президії Спілки
письменників України

Люди добрі, дуже вже негаразд ви чините. Становище творчої молоді явно ненормальне. Ви це знаєте. І знаєте не гірше за мене. Аби полішити долю цієї молоді, я неодноразово звертався і до партійної спілки, і до кабінету молодого автора, двічі заходив до Ю. К. Смолича, розмовляв з І. Гончаренком, А. Морозом, Д. Міщенком, Б.Олійником, Ю. Петренком, М. Яровим, щиро прагнув бодай якось порозумітися. З цього приводу звертався до працівників КП і ВЛКСМ (далі йде перелік прізвищ партактиву). І жоден з цих людей палець об палець не вдарив, аби полегшити долю молодих літераторів... Скаже про себе. В 1959 році А. С. Малишко дав мені путівку в літературу. Перша моя збірка пролежала по київських видавництвах 9 років, так і не побачивши світу. Я написав чимало літературно-критичних статей, із яких побачила світ тільки маленька дециця. І не тому, що решта статей була «безнадійною», а тільки через те, що їхній автор належав до людей, яких треба карати. Останнім часом я закінчив велику книгу прози. Нарешті, я чимало перекладав поезії – вірші М. Заболоцького, О. Блока, І. Буніна, О. Пушкіна, Б. Пастернака, Г. Гейне, Р. Бородуліна, Г. Буравкіна, Г. Енцесбергера, П. Целяка, І. Бахмана, Е. Кестнера, Г. Гессе, М. Валека, Б. Брехта, Г. Ружевича, Й. Бобровського, Гете, Гюнтера. В 1966 році, працюючи в метро, я переклав 800 рядків поезій Мопассана. Але недавно О. Синиченко повернув мені їх, хоча пройшли фаховий іспит.

Майже 8 місяців минулого року я працював над перекладом «Дуїнських елегій» Рільке. Переклав усі елегії, понад 80 віршів. А. Павличко повернув її мені, бо там, бачте, чимало абстрактної лексики, а як в оригіналі-він навіть не завдав собі клопоту подивитися.

Перед арештом у мене були великі плани – перекласти Рільке і Гете, вивершити книгу прози, написати сценарій із шахтарського життя, про поезії Рильського і Бажана.

Уже в слідчому ізоляторі дописував II книгу своєї лірики «Час творчості». А попереду стояли задуми написати велику роботу про Сквороду, прибирав матеріал про еволюцію естетичної свідомості в українській поезії XX століття.

Повірте, мета мого життя служити культурі рідного народу, прагнути добра і справедливості. Дайте мені змогу працювати. Дайте змогу працювати усім тим, кого я перелічив у попередньому листі. Спам'ятайтеся, люди добрі, після нас із вами потопу не буде і тоді вашим дітям буде соромно за вас. Нікого не хотів образити, окрім О. Полторацького – малошляхетну людину. Мої листи – не мій гріх, а спільний наш гріх – тому не байдужа доля соціалістичного демократичного прогресу. Мій арешт визве небайдужий свист в зарубіжному ефірі, я цього не хочу думаю ви теж. Негаразд ви чините. Я до вас звертаюся з листом, а ви мене – за ґрати. Смію думати, що ви боїтеся правди, що коле очі.

Своїх друзів-літераторів не називаю....

А коли б я знав тих, чиїми стараннями мої окремі твори потрапили за кордон-іхні прізвища назвав би неодмінно.

23.01.1972р.

Василь Стус

(Далі у справі йде надпис:

Копія тисьма В.Стуса к док. Вх..№44 сс от 26.01.72 (КГБ при СМ УССР №68-1 от 26.01.72)

У справі далі записка:

К №44 сс

Прошу підготувати по обох листах і зробити аналіз його книги «Зимові дерева» для інформації т. (За печаткою було нерозбірливо прізвище)

11.02.72 р.

У наступному листі від 20 вересня 1972 року перед нами постає Василь Стус зовсім з іншого боку. Ми бачимо «радянську людину»: що це зламана особистість тоталітарної системи, чи свідоме перевтілення?

Відкритий лист до «Літературної України»

Мені дуже прикро, що ті чи інші мої твори використовує реакційна буржуазна пропаганда. Хоч я і не передавав своїх творів за кордон, але те, що ними послуговуються недруги моєї Вітчизни в своїй брудній постійній грі, ображає мене як літератора і як громадянина.

Оскільки збірку моїх віршів видало бандерівське брюссельське видавництво, мушу категорично заявити своїм непроханим видавцям: з панамі із жовто-блакитних куренів, із недобитками бандерівських охвість – мені не по дорозі!

І так завжди воно було. І так воно завжди буде.

Бо моя Україна – червона, радянська. Бо мій народ – український радянський. Бо моя Вітчизна – СРСР. Бо чуття Єдиної родини народів в моєї Батьківщини – це і моє святе чуття.

Видання твору без волі, згоди і відома автора – це явище аморальне. І аморальне – щонайменше.

Літератор, позбавлений змоги проконтролювати своє видання, внести до нього необхідні зміни, уточнення і корективи, опиняється в ситуації матері, яка не може признати власних дітей за своїх. Бо суспільне буття книги накладає на автора цілий ряд таких обов'язків, які не стоять перед індивідуальною приватною збіркою авторського доробку чи перед його рукописом.

Саме через це я не можу признати за свої чимало віршів, умічених у виданій книзі. Це стосується передусім, поезій, позбавлених необхідної конкретизації в часі та просторі, що створило вдячний ґрунт для їхнього кривотлумачення. Цей ґрунт тим кращий, чим більше бажання дати упереджену інтерпретацію авторського тексту.

Мені дуже прикро, що серед поезій збірки є такі, в яких я піддавшись інерції особистого настрою, показав у неправдивому освітленні ті чи інші факти нашої дійсності.

Цьому сприяли і певний дальтонізм зору і помилкове розуміння деяких історичних ситуацій, і переоцінка значення окремих фактів, і поза історичний, позверхчасовий погляд на світ.

Ще більшою мірою це стосується моїх статей і листів, у яких я припустився цілого ряду за категоричних тверджень, помилкових паралелей і деяких визначень, що були стільки ж різкі, скільки й несправедливі.

Озираючись назад, я мушу визнати, що до цих помилок мене призвела втрата належного світоглядного контролю за власними вчинками, які непомітно для мене, стала уражати бацила націоналізму і певних ідейних збочень. Без мого відома і дозволу видруковані за кордоном, ці статті з'явилися на шпальтах реакційної націоналістичної преси, зазвучали в передачах ворожих антирадянських радіостанцій. При цьому трубадури антикомунізму вхопилися, насамперед, за окремі гіперболічні вислови, надавши їм вигідного для себе тлумачення.

Що їм до того, що це тільки прикрі знаки моїх індивідуальних помилок, сліди суб'єктивних зміщень реальних масштабів і пропорцій?

Що до того людям, які завжди сумують із наших успіхів і завжди втішаються із наших турбот?

Що їм до нашої Великої Справедливості? Вони не хочуть про неї чути. Що їм до наших вад? Вони тільки шукають нагоди, аби насміятися, аби пролити на нашу країну свою за давненілу перестояну лютть.

Звертаючись до молодих літераторів, мушу сказати: стережіться непроханих видавців! Це одна із найбільших небезпек, чигає на вашу творчість.

Їхня критика – не страшна, зате похвала їхня-вбивча! Спотворюючи риси авторського обличчя, анатомуючи душу, вони ладні препарувати митця, а потім закатувати його лихою славою.

Тому я не можу визнати за свої будь-які зарубіжні видання власних творів, що суть образливі і для мого народу, і для моєї Вітчизни, і для мене особисто.

Бо мої успіхи належать тільки моїй Батьківщині, а мої помилки належать тільки мені.

Ці помилки мені допомогла мені збагнути смертоносна ворожа похвала.

І я сказав собі: «Схаменися! Ні кроку далі! Бо завтра ти занесеш ногу над прірвою, і це буде твоє найстрашніше із самогубств.

Отже, час вибиратися на дорогу, полишаючи манівці. Бо манівцями блукають одинаки, а дорогою простує твій народ, у якому ти існуєш, ніби зерня в колосі.

Я твердо знаю, що знайду в собі сили, щоб зняти з себе наліт певних націоналістичних нерадянських настроїв, зможу переглянути свої творчі позиції, зможу стати в один ряд із тими, що вершать великий похід.

Я твердо знаю, що знайду в собі сили повністю засудити свої хибні вчинки як політично сліпі, як соціально помилкові, як об'єктивно шкідливі. І я засуджую їх сьогодні.

20.9.1972р.

Василь Стус

Заява В. Стуса на ім'я першого секретаря ЦК КП України, яку знайдено у Державному архіві громадських об'єднань України: фонд № 1 опис 32 справа № 456

(копія)

К № 870-1 от 9.10.72

*Першому секретареві ЦК КП України
В. В. Щербицькому
Стуса В. С.*

Заява

Незалежно від теперішніх обставин у яких я перебуваю, обов'язок громадянина і літератора спонукає мене до того, щоб визначити своє місце в суспільстві, оскільки на мою адресу пролунали ворожі оплески. Ці оплески для мене – як ворожі осколки. І тому я мушу оглянути критичним оком свою минулу творчість, свої вчораїшні труди і дні, аби збагнути, де я завинив, аби тверезо оцінити помічені хиби.

*Прошу Вас ознайомитися з моїм листом до «Літературної України».
Прошу його надрукувати, якщо знайдете це за можливе і за потрібне.*

5.X.1972р.

Василь Стус

Нижче стоїть штамп від ЦКПУ агітаційний відділ II сектор
Вхідний № 517 сс (совершенно секретно)
9.X.72р.

Далі до заяви В.Стуса прикріплена записка:

К документу № 35 сс (совершенно секретно)

Оригінал цього письма в КГБ. Хранить в делах общего отдела.

Підпис

Всі ми добре знаємо з історії щодо тоталітарної системи [8] та її складової частини Комітету державної безпеки: якщо якісь документи потрапляють до КДБ, то там вони будуть поховані. Звісно, листи Василя Стуса не були нікуди відправлені і не надруковані.

Прагнучи дати відповідь на поставлене питання щодо причини змін в тональності та спрямованості листів, хочемо зауважити, що, з нашої точки зору, ця зміна не погіршує загального образу письменника. Вся ця ситуація – серйозний мінус системі, а не В. Стусу. Це система ламає людей, шантажує різними факторами, й зокрема родиною, як, виходячи з текстів, й було у викладеній ситуації. В. Стус представ перед нами реальною людиною, для якого безпека рідних, власне життя дорожчі речі. Той факт, що партійні боси не дали згоди на публікацію останнього, начебто «покаянного» листа, теж свідчить на користь нашого припущення про примарність їхньої «перемоги» над митцем.

В історії ХХ ст. було чимало трагічних сторінок, серед яких небувалий в історії народів світу, спланований і добре організований, геноцид – насильство і репресії проти власного народу країни, назва якої СРСР. Замислюючись над цією трагедією, важко знайти чітку відповідь і адекватне пояснення цьому феномену. Про цей період «тоталітарної машини» й її протиправної, антигуманної сутності написано багато, але, на нашу думку, ця тема ще довго хвилюватиме тих, кому є небайдужим поняття права, свободи людини, її честь і гідність, закріплені не тільки законодавчо, але й забезпеченні реально. Вивчення та аналіз історичного минулого, і особливо сутності тоталітарного режиму, який міг існувати тільки на базі насильства, репресій і терору, ігноруванні прав і свобод громадян, дає підстави для кращого розуміння процесів і явищ, що відбуваються в усьому світі, боротьби за збереження національно-патріотичних і гуманістичних цінностей, розширення та зміцнення прав і свобод людини і громадянина України.

SUMMARY

The article presents several definitions of the notion of totalitarian regime. Defined the features of the Soviet totalitarian regime, which directly depend on the methods of society management chosen by the ruling party. The source of the work was the letters of Vasyl Stus, which until recently were inaccessible to researchers. On the example of these letters the author attempted to determine the totalitarian state's forms of pressure on the creative personality and its consequences.

Keywords: totalitarianism, personality, forms of influence, methods of pressure.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Політологія: навчально-методичний комплекс [Електронний ресурс] / за ред. М. Ф. Юрій. – К. : Дакор. – 2006 р. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/political_science/uriy_politologiya/part3/701.htm 2. Андерсон Р. Д.
2. Любин В. П. Преодоление прошлого: споры о тоталитаризме. М., 2005.
3. Изучение диктатур: опыт России и Германии: Материалы конференции «Диктатуры: дискуссии в России и Германии», Москва, 23–25 сентября 2004 г. М., 2007.
4. Гаджиев К. С. Тоталитаризм как феномен XX века. «Вопросы философии», 1992, № 2.
5. Желев Ж. Фашизм: тоталитарное государство. М., 1991.
6. Василь Стус в житті, творчості, спогадах та оцінках сучасників / О. Зінкевич, М. Француженко (упоряд. і ред.). – Балтимор – Торонто : Укр. вид-во «Смолоскип» ім. В. Симоненка, 1987. – 463 с.
7. Стус Василь Семенович // Електронна бібліотека – Україністка.
8. Изучение диктатур: опыт России и Германии: Материалы конференции «Диктатуры: дискуссии в России и Германии», Москва, 23–25 сентября 2004 г. М., 2007.
9. Бадрак В. В. Стратегии злых гениев: Апология деструктивных мотиваций В. В. Бадрак. – Харьков : Фолио, 2010. – 412 с.
10. Бедрик Ю. І. Василь Стус: Проблема сприймання. – К. : ПБП «Фотосервис», 1993. – 79 с.
11. Генералов А. И. «Актуальный идеализм» Джованни Джентиле: Дис... кандидата филос. наук. М., 1996. 118 с.
12. Джентиле, 2008–2012 – Джентиле Д. Избр. филос. произведения / Пер. с ит., вступ. ст., коммент. и указ. имен А. Л. Зорина. Т. 1–7. Краснодар, 2008–2012. – 1716 с.
13. Конквест Р. Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор / Р. Конквест; Пер. з англ. – К. : Либідь, 1993. – 384 с.
14. Лариса Масенко. Мова радянського тоталітаризму. – Київ : Клію, 2017.
15. Моргун Ф. Т. Сталінсько – гітлерівський геноцид українського народу. Факти і наслідки / Ф. Т. Моргун. – Полтава : Дивосвіт, 2008. – 352 с.

УДК 821.161.2-1.09+929 Сосюра

Романько В. І.

РАННІЙ ПЕРІОД ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА СОСЮРИ (1917-1918 рр.)

У статті мова йде про ранній етап творчості відомого українського поета, уродженця Донецького краю Володимира Сосюри. Тема мало досліджена, тому автору необхідно було звернутися до архівних матеріалів, рідкісних видань 1917-1920-х років. У його ранній творчості переважають вічні теми: кохання, пошуки щастя, свого місця у суспільстві. Сам поет проходить складний шлях до національної самосвідомості. Все більше і більше у Сосюри з'являється віршів, написаних українською мовою.

Здається, що про Володимира Сосюру написано і сказано багато – як за життя поета, так і наприкінці минулого століття й на початку нового. І все ж серед критичних статей зовсім обмаль тих, що висвітлюють ранній період творчості В. Сосюри, починаючи з його перших юнацьких проб пера до появи поеми «Червона зима» (1921), яка й принесла поетові славу, підняла його на поетичний олімп української літератури. Деякі міркування з цього питання виклали критики 1920-х років, які активно включалися в літературні дискусії і не могли оминати творчість Сосюри, серед них: О. Білецький, В. Коряк, А. Музичка, Я. Савченко, П. Христюк. Звернули відповідну увагу на ранню поезію Сосюри і сучасні дослідники: В. Моренець, С. Гальченко, Ю. Бурляй, В. Подов, В. Замковий та інші. Скоріше за все, критики не ставили за мету глибоко дослідити перші поетичні спроби хлопця з